

Verdenshandelen, dens drivkraft, dens utvikling og dens maal.

Foredrag holdt i handelskontoristernes forenings møte den 11. novbr. 1912
av direktor *Kier*.

Verdenshandelen, dens drivkraft, dens utvikling og dens maal.

Foredrag holdt i handelskontoristernes forenings møte den 11. novbr. 1912
av direktør *Kiær*.

Dersom man fra et aeroplan kunde se ut over jorden og overskue det liv og den rørelse, som foregaar der, vilde man, naar man passerte store byer, faa et livlig indtryk av trafikken ved brygger og kaier, jernbanestationer og pakhuser. Vognladninger fulde av alle slags varer kjøres til og fra, fartøier ankommer og avgaar. Ute paa havet er der til enhver tid svømmende ladninger underveis mellem forskjellige steder, og paa jernbanelinjerne ruller til enhver tid godstog med de lange rækker av lastede vogne.

Det hele billede vilde, hvis man kunde overskue det koncentrert indenfor et litet omraade, virke som et indviklet maskineri i et uhyre stort verksted, hvor det ene hjul griper ind i det andet og hvor alt er i rastløs bevegelse.

Og ved siden av al denne rørelse, som træder frem i dagen, ofte ledsaget av støi og larm, damppipers hvin og kjettingers raslen, er der et andet mere stilfærdig arbeide, som gaar for sig inden de fire vægge, i butikkerne, hvor varerne utstilles og kunder ekspederes, og i kontorerne, hvor brever og telegrammer mottages og avsendes, hvor de rastløse penne og de endnu rastløse typewriters skrider hen over papiret, hvor der kalkuleres og bokføres, hvor forretninger planlægges og indledes.

Hvis man kunde mønstre alle de handelsmænd som dag efter dag er sysselsatte paa denne maate, vilde de tilsammen utgjøre en stor og imponerende armé. Bare i Norge er over 23 000 personer beskjæftiget som handelskontorister og andre handelsbetjente, saa vi skulde kunne stille et ganske anseelig armékorps av disse, og hertil kommer kjøbmændene og alle de, der beskjæftiges ved transportvirksomhet, saa at det samlede antal personer, der av Norges befolkning er sysselsatte ved handel og transport overstiger 160 000. Hvad maa det da ikke være for kolossale tal, som man vilde finde for lande som Tyskland, England, Frankrike og Amerika?

La os foreta en liten mønstring. I den tyske Erhvervsstatistik for 1907 finder man gruppen Handels- und Verkehrsgewerbe opført med tilsammen 3 477 600 arbeidende personer, men naar man fradrar den i dette tal indbefattede hotel- og restaurationsvirksomhet, blir der tilbake for handels- og transportvirksomhet tilsammen 2 827 000 personer. Av disse falder et antal av 1 800 000 paa de egentlige handels- og forsikringsvirksomheter, derav 1 251 000 mænd og 549 000 kvinder.

I Frankrike var de tilsvarende tal i 1905 for handels- og transportvirksomhet ca. 2 183 000, hvorav ved handels- og bankvirksomhet 1 100 000 mænd og 591 000 kvinder.

I Italien, hvor handels- og transportvirksomheten i 1901 sysselsatte litt over 1 million mennesker, var deriblandt et forholdsvis meget mindre antal kvinder, nemlig kun 119 000. Herav faldt paa handels- og assurancevirksomhet et antal av 469 000 mænd og 111 000 kvinder.

For Storbritanniens vedkommende kan antallet av de nu for tiden ved handel- og transportvirksomhet sysselsatte personer beregnes til over 4 millioner og for de Forenede stater i Amerika over 6 millioner.

Det samlede antal personer, der i alle jordens lande sysselsættes ved handels- og transportvirksomhet kan maaske anslaaes til mindst 40 millioner, et imponerende tal, der viser hvor mangfoldige mennesker der beskjæftiges ved handel.

Disse 40 millioner mennesker beskjæftiges dels ved den handelsomsætning og den varetransport som foregaar mellem de forskjellige lande, dels ved detaljhandel og indenindriks vare-

omsætning og transport. Ikke al transportvirksomhet vedkommer handelen, da persontrafikken kun for endel, skjønt rigtignok en noksaa stor del, staar i forbindelse med denne. Men selv om man altsaa gjør noget fradrag, blir der dog tilbake et kolossal antal personer, som direkte eller indirekte er beskjæftiget ved den internationale handel.

Der spørges nu, hvad er det for kræfter, som sætter al denne virksomhet i bevægelse?

Det er dette jeg nu skal søke at utrede, ikke paa nogen systematisk eller lærd maate, men i al enkelhet saaledes som tingen har fremstillet sig for mig.

Grundlaget for handelsomsætningen mellem landene er dels deres forskjellighet i henseende til naturfrembringelser, dels den forskjjel, som faktisk har utviklet sig i henseende til de enkelte folks dygtighet til at producere varer av en eller anden art.

Der er varer, som det, paa grund av naturforholdene, alene kan være tale om at producere i enkelte lande, og da de fleste lande i saa henseende gjerne har sin specialitet, opstaar herav med en naturnødvendighet varebytte mellem landene. Som eksempel herpaa kan nævnes forskjellige kolonialvarer og andre tropiske produkter, i motsætning til nordlige landes fiskevarer, pelsvarer, træløst o. l. Der er andre varer, som med større eller mindre anvendelse av arbeide og kapital kan frembringes i en flerhet av lande, men hvor de naturlige betingelser for frembringelsen stiller sig gunstigere i nogen lande end i andre. Ogsaa i dette tilfælde vil der ofte være en av selve naturforholdene begrundet fordel ved varebytte mellem landene. Her kan som eksempler nævnes kornvarer, fetevarer og en mængde andre produkter. Men med ikke mindre styrke gjør folkenes forskjellige *evner* og færdigheter sig gjældende. I mange lande kan de naturlige betingelser for produktionen av visse slags varer stille sig nogenlunde like, men befolkningen i et land kan ha arbeidet sig op til en større færdighet i frembringelsen av nogen varer, i andre lande derimot i frembringelsen av andre, og hvor saa er tilfældet, driver dette forhold likesaa sterkt til varebytte mellem landene som forskjjel i henseende til deres naturlige beskaffenhet. Som et typisk eksempel herpaa kan nævnes urfabrikationen i Schweiz. *Schweiz* utførte i 1911 ure og

urdele til en samlet værdi av 118 mill. kr. Der er i selve de ydre forhold neppe noget til hinder for, at ogsaa andre nationer skulde kunne tilegne sig en lignende færdighet; men dette vilde kræve lange tiders arbeide, og om man ved høie toldsatser vilde søke at opelske en saadan utvikling, vilde man neppe faa nogen glæde derav. I det hele er schweizernes urfabrikation saa befæstet, at de øvrige nationer finder sig vel tjent med at kjøpe deres gode ure og til gjengjæld sælge til dem, hvad de kan ha at utføre enten av naturprodukter eller av industrifrembringelser.

Naar jeg særskilt nævner urfabrikationen, er det alene for at illustrere et forhold, som i større eller mindre grad danner grundlaget for en overordentlig stor del av verdensomsætningen.

I denne forbindelse skal jeg forøvrig ogsaa omtale et andet forhold, der spiller en ikke liten rolle i henseende til omsætningen mellem de forskjellige lande. Der er nemlig adskillige industrifrembringelser, som alene kan leveres til en forholdsvis billig pris, naar de tilvirkes i det store. Herav er det en følge, at naar der i et enkelt land er en særlig stor avsætning av et specielt produkt, saa medfører selve denne omstændighet, altsaa avsætningens størrelse, at betingelserne for produktionen stiller sig gunstigere end andetsteds. Herved fremkaldes efterspørsel fra andre lande, der igjen kan ha sin specialitet, og dette fremkalder handelsomsætning.

Et interessant eksempel herpaa danner visse skibstyper, som ved den store efterspørsel hos engelske eller skotske skibsbyggerier der er blit utviklet til en specialitet. Omvendt har der som bekjendt i Norge utviklet sig en specialitet i hvalfanger-skibe, som finder avsætning til mange lande. Som et andet eksempel kan nævnes, at Norge indfører gymnastikapparater fra Tyskland, men utfører ski til dette land. Disse varers billighet betinges i Tyskland av dets mange turnforeninger, i Norge av dets mange skiløpere.

Der har været en tid, da de enkelte folk ikke hadde synderlig handelsomsætning utenfor sit eget land. Det ene folk stod fiendtlig mot det andet. Hadde det behov for et andet folks varer, kunde det foretrække at røve fremfor at handle. Merkur var ogsaa baade kjøbmændenes og tyvernes gud. Handel var vel ikke ganske ukjendt mellem landene, men foregik efter en i

sammenligning med nutiden overordentlig indskrænket maalestok. Professor Aschehoug omtaler, at endnu i en del av det forrige aarhundrede hemmedes handelen i høi grad ved sjørøveri. I vor tid er den opfatning mer og mer trængt igjennem, at varebytte mellem landene er til gjensidig fordel, og der kan ikke tænkes en økonomisk ordning, i hvilken der ikke var plads for kjøp og salg mellem landene. Allikevel hører man selv i vore dage ikke sjelden den opfatning komme frem, at kjøp av utenlandske varer repræsenterer et tap for landet, en utgift, der kunde være spart, hvis varerne producetes i landet selv.

Den protektionistiske toldpolitik søker at ophjælpe den indenlandske produktion ved at bygge toldmure, der lægger hindringer i veien for indførsel fra utlandet. Man overser derved altfor ofte, at dette i bedste fald kun er til gavn *for en del* av den indenlandske produktion, nemlig den, der arbeider for avsætning paa det indenlandske, i vort land forholdsvis meget begrænsede marked. I mange tilfælde vil dette system være til skade for den del av produktionen som arbeider for det utenlandske marked og som har de største chanser for at utvikle sig til en betydelig størrelse, nemlig fordi eksportindustrien som regel har de bedste naturlige produktionsbetingelser, og dernæst fordi det utenlandske marked praktisk talt er ubegrænset.

Beskyttelsessystemet har i ikke liten grad hemmet utviklingen av de internationale handelsforbindelser, men allikevel viser verdenshandelen i det hele en stadig og sterk vekst.

Naar man spør om forklaringsgrunden til denne sterke vekst, er det for det første øiensynlig, at kommunikationsvæsenets utvikling spiller en overordentlig stor rolle, baade ved de billigere fragter, og ikke mindst ved den bekvemme og hyppige anledning til vareforsendelser, som de regelmæssige dampskibslinjer og jernbaneforbindelserne tilveiebringer. Under kommunikationsvæsenet hører selvfølgelig ikke alene de direkte transportmidler, men ogsaa forbedrede havne og bryggeanlæg og alle slags indretninger, som bidrar til at lette varenes indlastning og utlosing, i hvilke henseender vor tid har væsentlige fremskridt at opvise. Ved siden av disse lettelser for varetrafikken kommer i særlig betragtning den stadig fremadskridende arbeidsdeling og spesialisering av produktionen i de forskjellige lande. Det

er en velkjendt sak, at utbyttet av det menneskelige arbeide i høi grad forøkes, ja mangedobles ved arbeidets deling; derfor utvikler denne produktionsordning sig mere og mere ikke alene indenfor samme land, men ogsaa mellem landene indbyrdes, og herav er det en naturlig følge, at det internationale varebytte stiger aar efter aar.

Det kunde synes, som om det grundlag for varebyttet, som ligger i landenes forskjellige naturlige beskaffenhet og derav følgende forskjjel i henseende til naturprodukter, ikke skulde medføre nogen vekst i den internationale varetrafik, da naturforholdene jo i det væsentlige vedblir at være uforandrede. Imidlertid er der flere aarsaker, som ogsaa paa dette omraade medvirker til trafikens forøkelse. For det første er der i de civiliserte lande overhodet en stadig vekst i folkemængde og endnu mere i forbruk. Dette virker selvfølgelig likefrem til en stadig forøkelse i utvekslingen av de stedegne produkter. Dernæst opdages stadig nye produkter eller nye anvendelser av de allerede før kjendte, hvorhos utvidelsen av de geografiske kundskaper gir opplysning om tidligere ikke kjendte forekomster av naturfrembringelser i forskjellige lande. Alt dette bidrar til at sætte i bevægelse en stadig voksende strøm av varer.

Jeg skal nu gaa over til nærmere at paavise, hvorledes verdenshandelen har utviklet sig siden begyndelsen av forrige aarhundrede, og tillater mig i saa henseende først at henlede oppmerksomheten paa den grafiske tegning, som her er utstillet. I det billede, som denne gir, er den linje, der representerer verdenshandelen, betegnet med en tyk blaa strek.

Ved siden av den tykke linje, som representerer verdenshandelen i dens helhet, er der anbragt tre andre linjer, nemlig for Norges, Sveriges og Danmarks utenrikske handelsomsætning. Herved har selvfølgelig en anden maalestok maattet lægges til grund.

For de aar, der ligger mellem 1800, 1820, 1830 o. s. v. mangler opgaver, og er derfor den sandsynlige utviklingsgang alene antydnet ved brutte linjer, men fra 1866 av foreligger opgaver for hvert enkelt aar.

Ifølge en engesk opgave, som her er benyttet for aarene 1800—1850, skulde verdensomsætningen i aaret 1800 ha utgjort

302 millioner £. I 1900 var dette tal ifølge de samme opgaver naadd op til 4 420 millioner £, altsaa til omtrent 15 gange saa meget. Hvilket svarer til en gjennemsnitlig aarlig tilvekst av 2,75 pct. og en fordoblingsperiode av 25,6 aar. Men selvfølgelig har utviklingen ikke været jevn i alle disse aar. I de første 20 aar var gjennemsnitstilveksten ikke mere end 0,6 pct. aarlig. Der var stor fremgang i aarene 1801—1807 og antagelig nogen fremgang fra 1815—1820, men i de mellemliggende aar, 1808—1814, vistnok tilbakegang.

I de følgende tiaar økes progressen stadig; saaledes var den aarlige gjennemsnitstilvekst fra 1820—1830 + 1,8 pct., 1830—1840 + 3,5 pct., i 1840—1850 + 3,8 pct., 1850—1860 endog 6 pct. Sidstnævnte periode, ved hvis begyndelse frihandelssystemet holdt sit indtog i England ved nedsættelsen av indførselstolden paa korn og adskillige andre artikler samt ved navigationsaktens ophævelse, danner for forrige aarhundredes vedkommende høidepunktet i verdensomsætningens progres, til hvilken imidlertid vel ogsaa den omstændighet, at jernbanevæsenet begyndte at utvikle sig i stor maalestok, i høi grad har bidrat.

I det følgende tiaar, 1860—1870, synker gjennemsnitstilveksten ned til den forøvrige i og for sig meget betraktelige tilvekst av 4,8 pct. Derefter synker den i tiaaret 1870—1880 videre til 3,0 pct. og i det følgende tiaar 1880—1890, under protektionismens om-siggripen efter det av Tyskland givne eksempel og vistnok ogsaa under indflydelsen av de dalende varepriser, gaar den helt ned til 1,1 pct. i gjennemsnit, altsaa den mindste tilvekst siden 1820. I aarene 1890—1900 hæver den sig derimot atter til 2,1, og i 1900—1911 har den endog utgjort 6,3 pct. i gjennemsnit, altsaa litt høiere end i det særlig glimrende tiaar 1850—1860.

Som bekjendt pleier ingen økonomisk utvikling at gaa for sig i en like retning, men oftest i bølgeformede linjer, og det hænder ofte, at en utviklingsgang, som i det hele er opadgaaende, til sine tider avbrytes av en kortere eller længere stans, og tildels ogsaa av tilbakegang. Til gjengjæld optræder der da ogsaa aar med en forbausende stor fremgang. Verdenshandelens utvikling danner ingen undtagelse fra denne regel, hvilket ogsaa tydelig fremgaar av den linje, som paa den grafiske fremstilling

er optrukket for det tidsrum, for hvilket opgaver for de enkelte aar haves, nemlig fra og med aaret 1866.

Fra 1866 av er der jevn fremgang indtil og med aaret 1872, alene avbrutt av en stilstand i krigsaaret 1870, da der for Tysklands og Frankrikes vedkommende indtraadte en meget betydelig nedgang saavel i import som i eksport. I begge disse land efterfulgtes tilbakegangen av en vældig oppgang i deres import. I Tyskland tiltok ogsaa eksporten, mens den tilsvarende foreteelse først i 1872 kommer til syne med hensyn til Frankrikes eksport. Den største forøkelse, som i noget aar av denne periode fandt sted i henseende til verdenshandelen overhodet, var i 1871, da omsætningen steg med 14,3 pct., dernæst i 1872, da der var en stigning av 7,6 pct. Ogsaa i 1868 og 1867 var fremskridtet betydelig.

Det i 1872 naadde høidepunkt efterfulgtes av en krise, som medførte en væsentlig innskærnkning i verdensomsætningen i aarene 1873 og 1874, saa at dens samlede værdi, trods nogen oppgang i et par av de følgende aar, først i 1879 var naadd litt høiere op end til det i 1872 indtagne standpunkt. Efterat fremgangen hadde fortsat sig i nogen aar, begyndte der i 1884 en nedgangs- og stilstandsperiode, som med nogen midlertidige avbrytelser vedvarte i hele 10 aar, like til aaret 1894. Handelsomsætningen var i 1894 endog litt lavere end i 1883. Tilbakegangen gjorde sig i denne periode især gjældende i aarene 1884—1886, da verdensomsætningen sank fra 70 milliarder rmk. i 1883 til ikke fuldt 62 milliarder i 1886, men ogsaa aarene 1891—1894 var gjennemgaaende svake aar. Hovedaarsaken til den i denne periode herskende stagnation i verdenshandelens omsætningsværdier ligger klarlig i vareprisernes tilbakegang, idet disse sank i den grad, at de, ifølge Sundbärgs opgaver, i 1894 gjennemsnitlig tat kun utgjorde omtrent $\frac{2}{3}$ av, hvad de dreiet sig om i 1882. Ifølge de i „The Economist“ meddelte indekstal sank de imidlertid ikke mere end til 89 pct.

Naar vareomsætningens samlede værdi, trods prisernes synken, allikevel nogenlunde holdt sig paa samme standpunkt i 1894 som i 1883, viser dette, at der uagtet den deprimerende indflydelse, som prisernes nedgang nødvendigvis maatte øve paa omsætningen, allikevel i virkeligheten var en sterk vekst i dennes

omfang, naar man tar hensyn til varenes kvantitet. Som en motvegt mot prisfaldet virket den i samme periode indtraadte overordentlige nedsættelse av beforderingsutgifterne, navnlig skibsfragterne.

Uagtet varepriserne fremdeles gik betydelig ned, begyndte dog omsætningens værdi allerede i 1895 igjen at stige, og siden det aar har der, saa langt opgaverne rækker, været en fortsat stigning fra aar til aar, alene avbrutt i 1908. Siden 1905 har stillingen været som følger: 1906 (d. v. s. fra medio 1905 til medio 1906) + 9,9 %, 1907 + 6,5 %, 1908 - 7,9 %, 1909 + 8,2 %, 1910 + 8,3 %, 1911 + 5,3 %.

Indekstallet for varepriserne har siden 1897 i det hele været stigende.

Ved betragtningen av den stadige fremgang, som verdenshandelen forøvrig i det hele tat viser aar efter aar, er det for os et nærliggende spørsmål: Hvorledes har Norge og de øvrige lande i Norden fulgt med i denne utviklingsgang? Har de hævdet sin plads, eller har de sakket agterut i sammenligning med de øvrige lande?

Forinden jeg besvarer dette spørsmål, skal jeg meddele nogen korte opplysninger om de viktigste landes handelsomsætning i 1901—1910, hvorav vil fremgaa, hvilken rolle de nordiske lande spiller i forhold til disse. Først i rækken kommer Storbritannien med 18 milliarder i 1901 og 25 milliarder i 1910; dernæst Tyskland med 10,5 og 17,6 milliarder, Amerikas Forenede stater med 9,7 og 13,9 milliarder og Frankrike med 8,7 og 10,2 samt Belgien med 5,5 og 9,8 milliarder. Tidligere raget Storbritanniens handel høit op over alle de andre staters, f. eks. i aarene 1886—1890 med 12,8 milliarder reichsmark, mot omtrent det halve for saavel Tyskland som for de Forenede staters og Frankrike.

I sammenligning med disse kolossale værdier er det jo ikke andet at vente, end at de nordiske landes handelsomsætning maa nøie sig med en meget beskeden plads. Det kan dog merkes, at baade Sveriges og Danmarks handelsomsætning er naadd op til over 1½ milliard reichsmark og Norges til over 1 milliard.

Naar der nu spørges om, hvorledes de nordiske landes handelsomsætning har utviklet sig, kan der først henvises til den føromtalte grafiske fremstilling, hvor der foruten den opadsti-

gende linje, der gjælder verdenshandelen i almindelighet, ogsaa er indtegnet tilsvarende linjer for Norges, Sveriges og Danmarks utenrikshandel.

Av tegningen vil sees, at de nordiske landes handelsomsætning i den første del av syttiaarene gjorde forholdsvis større fremskridt end verdenshandelen i almindelighet, og at de senere nogenlunde har fulgt med i denne vekslende fremgang og tilbakegang.

Imidlertid kan spørsmålet om, hvorvidt de nordiske land i heromhandlede henseende har hævdet sin stilling, besvares paa en anden og mere anskuelig maate, end der fremgaar av den grafiske fremstilling. Man kan nemlig beregne, hvor mange pro mille hvert av disse landes handelsomsætning utgjorde i forhold til verdenshandelen i det første og det sidste aar, for hvilke værdiberegningen foreligger, nemlig 1860 og 1911.

Resultatet av denne beregning er, at Norges andel i disse 51 aar er steget fra $4\frac{1}{4}$ til 5,8 p. m., Sverige fra 6,1 til 10,2 p. m. og Danmark i det 10 aar kortere tidsrum 1870—1911 fra 6,3 til 10,0 p. m.¹

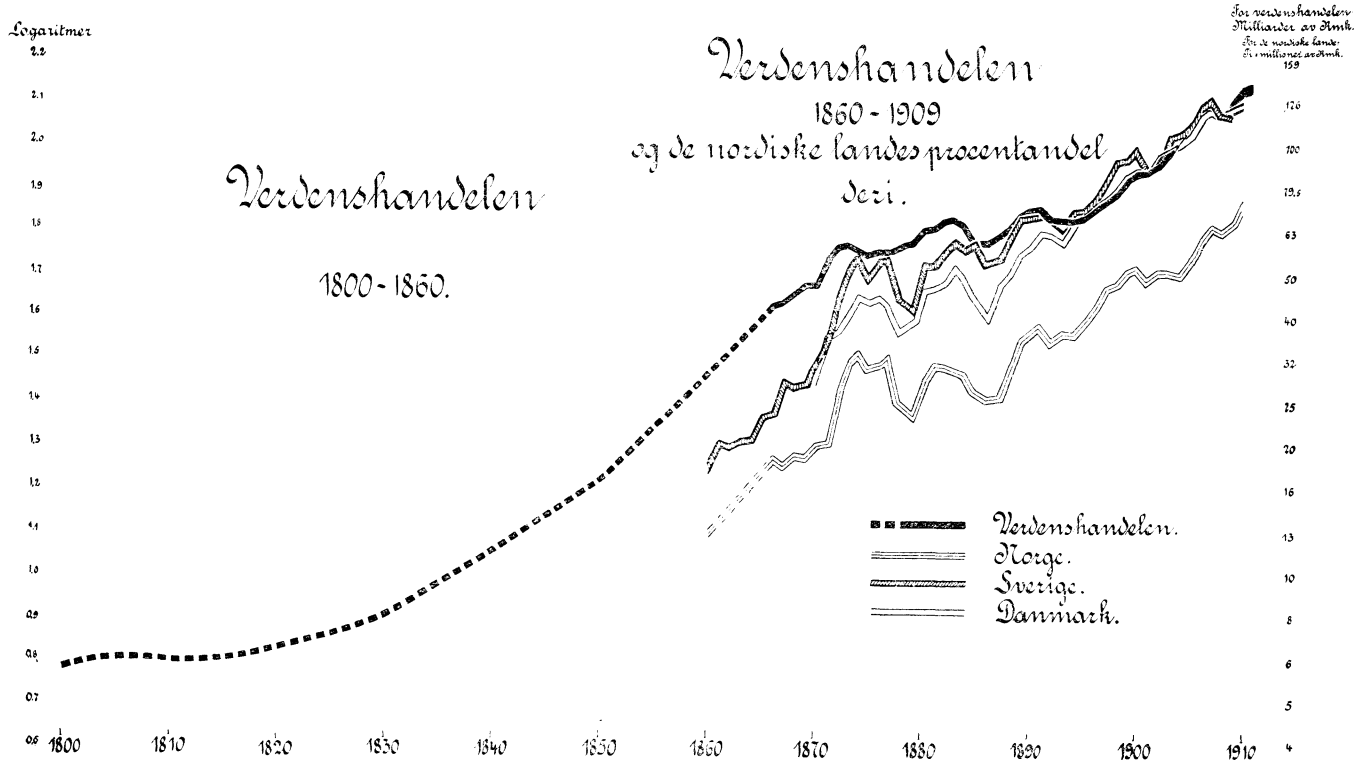
Altsaa alle tre landes utenrikske handelsomsætning har gaat hurtigere frem end verdenshandelen i almindelighet; imidlertid viser baade Danmark og Sverige i saa henseende en betydelig større fremgang end Norge.

Det vil være av interesse at se litt nærmere paa denne utvikling i de enkelte dele av det heromhandlede tidsrum.

I de seks aar fra 1860 til 1866 steg Norges handelsomsætning gjennemsnitlig med 7,06 pct. aarlig, Sveriges med 4,64 pct. aarlig, altsaa Norges handelsomsætning særdeles betydelig, Sveriges ogsaa ret meget, skjønt noget mindre end den gjennemsnitlige for verdenshandelen i almindelighet.

I de følgende 4 aar 1866—1870 steg Norges handelsomsætning bare med 1,55 pct. aarlig, Sveriges derimot med 7,57 pct. aarlig, altsaa næsten fem gange saa meget som Norges.

Fra 1870 av kan ogsaa Danmark medtages i beregningen. I de for handelsomsætningen overordentlig gunstige aar 1870—74 viser der sig for alle tre lande en overmaade sterk stigning, nemlig, i gjennemsnit pr. aar, for Norge 13,43 pct., for Sverige 15,34 pct. og for Danmark 10,6 pct.

De følgende aar var meget magre og kjendetegner sig ved en nedgang i handelsomsætningen, der først i 1880 avløstes av en bestemt opadgaaende tendens, som dog ikke vedvarte længere end til 1883. Fra 1874 indtil og med 1883 stillet den aarlige progres i de nordiske landes handelsomsætning sig paa følgende maate:

Norge gjennemsnitlig $-1,13$ pct., Sverige $+0,86$ pct. og Danmark $+1,94$ pct., et resultat, som alene for Danmark stillet sig gunstig og for Norge meget ugunstig, hvilket paa en anden maate fremtræder derved, at den hele omsætning, der i 1874 var naadd op til 307 millioner kroner, i 1879 var nede i 221 mill. kr. og endnu i 1883 ikke var naadd længer op end til 277,4 mill. kr., altsaa 30 mill. mindre end i 1874.

I de følgende aar gik omsætningsværdierne i alle tre land paa samme maate som verdenshandelen i almindelighet ned til et lavmaal i 1886 og begyndte derefter paany at stige. Det samlede resultat for tidsrummet 1883—94 stiller sig, som følger, med hensyn til den aarlige stigningsprocent:

Norge $+1,81$ pct., Sverige $+1,40$ pct., Danmark $+2,39$ pct.
Endelig i de 16 aar 1895—1911: Norge $+5,5$ pct., Sverige $+4,7$ pct. og Danmark $+4,8$ pct.

Dette resultat er tilfredsstillende, idet alle de tre nordiske landes handelsomsætning viser en større progres end verdenshandelen i almindelighet, og Norge i det sidstnævnte tidsrum 1895—1911 en noget høiere progres end de øvrige nordiske lande.

Det daarlige resultat, som aarene 1875—83 viser for Norges vedkommende, kan for nogen del forklares som et tilbakeslag efter opgangsaaene i aarene 1872—74, da Norges handelsomsætning ikke alene tok sin del i den almindelige opgang i verdenshandelen overhodet, men ogsaa skjød adskillig utover dette maal, saa at dets andel steg fra 4,1 til 5,9 p. m. Efter en saadan fremgang kan det ikke overraske, at der kom et tilbakeslag; men dette var i de følgende aar større, end der alene kan forklares som en naturlig reaktion; ti i 1883 var Norges andel gaat tilbake helt til 4,44, paa samme tid som Sverige, hvis handelsomsætning likeledes hadde tiltat sterkt i begyndelsen av syttiaaarene, meget bedre end Norge hævdede den end mere fremskutte stilling, det var naadd op til. I saa henseende kan

nævnes, at Sveriges promilleandel i den samlede verdensomsætning i aarene 1866—1870 var 6,16 eller 1,9 p. m. høiere end Norges; i aarene 1881—1885 derimot 3,3 høiere, og i 1881—1885 4,3 høiere og 1906—1910 4,7 høiere.

Til belysning av den for Norge uheldige og for Sverige forholdsvis gunstige utvikling i den heromhandlede periode 1875—83, skal jeg for Norges vedkommende nævne et par omstændigheter, der, om de end maaske ikke helt ut forklarer saken, allikevel maa ha utøvet en betydelig indflydelse paa utviklingen.

For det første: de ugunstige konjunkturer for skibsfarten i forbindelse med dampskibenes altid skarpere konkurranse med seilskibene, der endnu utgjorde den langt overveiende del av Norges handelsflaate. I aarene 1871—74 var den av norske skibe i utenriks fart optjente bruttofragt steget fra 76 mill. kr. til 106 mill. kr., men var i 1879 gaat ned til 89 mill. kr. Deretter var der i de følgende aar nogen opgang, saa at den optjente bruttofragt i 1883 var 101 mill. kr.; men i 1886 og 1887 var den endog nede i omkring 77 mill. kr. Det var i det hele en vanskelig tid for vore skibsredere, hvis nettoutbytte gik endnu sterkere tilbake end bruttofragten. Dette forhold maatte nødvendigvis indvirke paa handelsomsætningen, da skibsfartsutbyttet for Norges vedkommende yder et meget væsentlig tilskud til dets kjøpeevne og i den periode, om hvilken der her handles, spillet en forholdsvis endnu væsentligere rolle, end det i de senere aar har gjort.

En anden omstændighet, der har været uheldig for utviklingen av vor handelsomsætning saavel som for den økonomiske utvikling i det hele tat, er jernbanebygningens innskærnkning i slutningen av syttiaarene og fuldstændige avbrytelse i 1883. Mens den samlede længde av norske jernbaner fra 1870—75 var steget fra 359 til 549 km. og i 1880 var naadd frem til 1115 km., avsluttedes den daværende byggeperiode i 1883, saa at jernbanerne i hele 10 aar blev staaende paa samme punkt, nemlig 1562 km.

Hvor ganske anderledes var ikke den samtidige utvikling av Sveriges jernbanesystem. Man var der allerede i 1870 naadd frem til en jernbanelængde av 1708 km.; i 1880 var den vokset til 5879 km., og i 1890 til 8018 km. For nærværende har Sverige 14000 og Norge 3000 km. jernbane.

Med rette uttaler den svenske statistikker Sundbärg:

„Jernveiene utgjør vort folks økonomiske storverk under det sidste halvhundredaar. Paa dette omraade er (i Sverige) nedlagt en energi og utvist en storslagen fremsynthet baade av stat, kommuner og private, hvilke sterkt avstikker mot de samtidige forsømmelser inden sjøfarten.“

Sundbärg beklager, at denne energiske jernbanebygning ikke begyndte 20 aar tidligere. Han mener, at der kan spørges, „om man ikke da skulde ha hat en ganske stor del av utvandringen ugjort.“

Ved betragtningen av den sterke fremgang, som Sveriges handelsomsætning har vist i syttiaarene og begyndelsen av ottiaarene, er der forøvrig et forhold, som ikke bør oversees, nemlig at Sveriges utenrikshandel ved slutningen av sekstiaarene var forholdsvis litet utviklet. Aarsaken hertil ligger antagelig for en stor del i dets daværende tilbaketrukne beliggenhet, i forbindelse med de ishindringer, som gjorde sig gjældende, saalænge varetrafikken endnu i det væsentlige var henvist til seilskibsfarten. Men senere har den stedse tiltagende dampskibsfart i betydelig grad lettet vareførselen mellem de svenske havne og utlandet paa samme tid, som det utviklede jernbanesystem lettet varetransporten fra det indre av Sverige til kysten.

Forøvrig har vistnok den store fremgang i utnyttningen av Sveriges skoger og den sterkt forøkede tilvirkning, især ved de norrlandske sagbruk, hat en betydelig del i økningen av Sveriges handelsomsætning.

Den relativt ugunstige utvikling, som Norges handelsomsætning har gjennomgaaet i aarene 1875—1883, er, som allerede nævnt, heldigvis siden avløst av en fremgang, som godt taaler sammenligning med utviklingen i andre land. Men man bør jo ikke slaa sig til ro med dette resultat, og det vil derfor være naturlig, at der videre spørges: Hvad kan der gjøres for befordringen av Norges handelsomsætnings fortsatte vekst?

Jeg skal nævne et par punkter:

Av hvad der er sagt i det foregaaende, følger, at handelsomsætningsens utvikling efter min opfatning i høi grad beror paa kommunikationsvæsenets fremgang, og da der allerede er talt om jernbanerne, skal jeg ikke nærmere komme ind paa det.

Men hvad der i henseende til utsigterne for fremtiden ikke er mindst aktuelt, det er udviklingen av vore direkte dampskibslinjer, som efter al erfaring i høi grad bidrar til at forøke vareomsætningen. I saa henseende staar det vel ikke til at negte, at vi indtil den seneste tid har ligget i det hele tat noksaa langt tilbage; men saa meget glædeligere er det at notere, at der i de sidste aar er oprettet forskjellige nye norske linjer, av hvilke de, der sætter Norge i forbindelse med oversjøiske steder, tør vise sig at bli av stor betydning for utviklingen av vore handelsforbindelser.

Som en anden betingelse for utvidede handelsforbindelser vil jeg peke paa utviklingen av den handelsvidenskabelige utdanning. Ogsaa i denne henseende er der her i Norge gjort fremskridt, men det maa samtidig tilføies, at vi i sammenligning med andre land endnu staar langt tilbake. Som et særskilt eksempel skal jeg nævne Schweiz, som har litt mere end 1½ gang saa mange indbyggere som Norge og 3 ganger saa stor utenriks handel. Mens Norge i skoleaaret 1910—11 hadde to handelsgymnasier med tilsammen 405 elever, hadde Schweiz i 1908 30 høiere handelsskoler med tilsammen 3620 elever, deriblandt tre handelshøiskoler. Elevantallet var derhos i sterk vekst. De samlede utgifter var i 1908 fr. 1638000, hvorav forbundet bidrog fr. 427800.

Desuten bidrog forbundet i samme aar fr. 275800 til fortsættelsesskoler for kjøbmænd (kaufmännische Fortbildungsschulen), der fandtes i 97 forskjellige lokaliteter, og som talte tilsammen 13095 elever. Disse fortsættelsesskoler erholdt foruten statsbidraget ogsaa tilskud fra de enkelte kantoner, kommuner samt handelsstands- og andre foreninger til samlet beløp av fr. 275600, altsaa omtrent det samme beløp som statsbidraget.

Dette viser tilstrækkelig, hvilken vekt der i Schweiz lægges paa den fagmæssige utdanning av handelsmænd.

Til slutning nogen ord angaaende handelsomsætningens øie-med og maal:

Man kan paa dette felt sætte sig et snevrere eller videre maal. Et snevert maal sætter den sig, som med hensynsløs tilsidesættelse av andres interesse, lægger an paa det størst mulige utbytte for sin egen del. Vel at merke, handelsforretningen bør

anlægges saa at den bærer et godt overskud. Men sker dette paa næstens bekostning, da er grundlaget for den solide forretning skjøvet tilside; ti en i virkeligheten solid forretning forutsetter med nødvendighet, at den skal være til begge parter fordel. En forretningsforbindelse som enten bare eller væsentlig bringer den ene part vinding, men den anden part tap eller uforholdsmæssig liten fordel, kan ikke i lengden bli bestaaende; ti naar den anden part opdager, at han taper paa forretningen, ophører forbindelsen av sig selv, og enhver saadan ensidig, egoistisk transaktion er, samfundsmæssig set, skadelig og til hinder for en sund utvikling av forretningslivet.

I tidligere tider var den forestilling meget utbredt, at ved en handel tapte den ene part, hvad den anden vandt. Man tænkte sig varens værdi som en fast størrelse og da kan det nok forståes, at man maatte komme til det resultat, at den enes + svarte til den andens -. Men dette er en fuldslændig feilagtig opfatning av det, som danner grundlaget for en sund handelsomsætning, nemlig at den er til fordel for begge parter, for kjøper saavel som for sælger, idet der ved selve omsætningen skapes en merværdi, som deles mellem begge.

Saken er, at en og samme handelsgjenstand har en forskjellig værdi for de forskjellige personer. Denne værdi er avhengig av den nytte eller det utbytte gjenstanden kan bringe eftersom den er paa den ene eller den anden haand. Regelen vil være den, at den har større værdi for kjøperen end for sælgeren; derfor kjøper hin og sælger denne. Og merværdien skapes, om jeg saa maa si, derved at kjøper og sælger tar hinanden i haanden, eller i det øieblik, da forretningen avsluttes.

Men forestillingen om, at det ved en handelsforretning især kommer an paa smartness, spøker endnu i manges sind, og berømmes paa enkelte hold. Det er vel dette, som har bevirket, at man ikke sjelden hører tale om handelsmoralen, som en moral, der ikke holder maal, som noget, der ikke tales vel om. Handelsstanden maa værge sig mot denne opfatning og derfor arbeide for at handelsmoralen renses og hævdes, saa at den paa alle felter staar som et rent og blankt skjold. Og dette vil efter min opfatning bedst ske, naar det blir almindelig erkjendt, at handelsomsætningen bør lægges saaledes an, at den bringer

begge parter fordel, og naar man indretter sin forretningspraksis med dette for øie. Det er saadanne handelsforbindelser, som bringer varig fordel og har betingelsen for en sund og kraftig udvikling.

Mens det tør antages, at denne betragtningsmaate i det hele tat er den raadende i vort og andre retskafne kultursamfund, saalænge der er spørgsmaal om forretninger mand og mand imellem, er forholdet maaske noget anderledes hvor der handles om internationale forhold.

Der sættes gjerne ens eget lands interesser i den grad i høisættet, at man synes at bli betænkelig om et andet land opnaar nogen fordel i saker, hvorom der forhandles. Se hvorledes Østerrike og Italien har søkt at hindre Serbien fra at opnaa en havn ved Adriaterhavet. Den før omtalte betragtningsmaate, at det som er en fordel for den ene part, er til skade for den anden, synes altfor ofte at gaa igjen. Her lyder i tide og utide parolen: Norge for nordmændene, Sverige for svenskerne, Amerika for amerikanerne. Som et motstykke vil jeg fremholde, hvad jeg engang for mange aar siden har hørt om en formuende bergenser, som hadde en vakker park midt i byen. Hvad skrev denne hædersmand over indgangsporten til parken? Jo: Et mihi et aliis, det er utlagt: parken er til for min og for andres fornøielse. Men saadan tenkemaate er sjelden, navnlig maaske naar det gjælder forholdet mellem nationerne. Man betragter paa mange hold indkjøpet av fremmede varer som et nationaltap, som en utgift, der kunde være spart, idet man synes at glemme, at de internationale omsætninger, likesaavel som omsætningen mand og mand imellem, er tosidige. Handelsballancens stilling volder efter min opfatning megen unødige bekymring. At indførselsværdien overstiger utførselsværdien, beror for en stor del paa posteringsmaaten og paa ufuldstændige opgaver paa utførsels-siden, hvorhos for vort lands vedkommende skibsfartsutbyttet og andre indtægter kommer til kredit. I mange tilfælde representerer desuten indførselen f. eks. av maskiner, en kapitalanbringelse, ikke et forbruk.

Det gaar saaledes ikke an at betrakte indførselen ensidig under synspunktet av en utgiftspost, en formindskelse av den nationale formue. Man maa fastholde, at indførsel og utførsel —

nationalt set — er to sider av den samme omsætning, og at utførselen ikke kan tænkes isolert fra indførselen. Vil man ha, at utlænderne skal kjøpe vore produkter, saa maa ogsaa vi kjøpe varer fra dem; ellers stanser omsætningen av sig selv.

I denne forbindelse skal jeg søke at paapeke, hvorledes omsætningen med utlandet bidrar til at lede det nationale arbeide i det bedst mulige økonomiske spor.

Naar der i et land er gunstige betingelser for produktionen av visse varer og mindre fordelagtige betingelser for produktionen av andre varer, saa er det en naturlig følge, at der er overflod paa de første og knaphet hvad de sidste angaar. I sammenligning med andre land, gir denne overflod sig tilkjende ved lave priser og knapheten ved høie priser. Av dette forhold er det en naturlig følge, at de varer, av hvilke der er overflod, har en tendens til saa at si at flyte utover bredderne, d. v. s. utover landegrænsen og søke avløp til de lande, hvor forraadet av samme er knapt og hvor derfor priserne er høie. Det er her at eksporthandelen træder til, saa at avløpet lettes, og det er netop eksportørernes opgave at utfinde, hvilke indenlandske varer der kan leveres billig og til hvilke steder i utlandet disse varer paa fordelagtigste maate kan avsettes. Ved at indlede og vedlikeholde gode inden- og utenlandske forbindelser, gjør eksportøren sit lands næringsliv store tjenester, og naar en saadan forretning skjøttes med forstandig hensyntagen saavel til forretningsmandens eget, som til hans forbindelsers interesser, vil forretningen efterhaanden vokse stadig fremover til større og større betydning. De indenlandske producenter vil, fordi de ser sin fordel derved, utvide produktionen av de varer, som kan produceres billig, og de utenlandske forbrukere, som paa sin side finder sig tjent med varerne, vil øke sit forbruk, og nye forbrukere vil komme til. Paa den maate vil der til gagn for alle parter utvikle sig en stigende omsætning.

Paa samme tid som saaledes eksporten direkte virker til utviklingen av det nationale arbeide, særlig paa de felter, hvor betingelserne for deres lønsomhet stiller sig gunstigst, virker importen indirekte til at lede arbeidet ind paa felter av samme gunstige beskaffenhet. Forsaavidt nemlig importen konkurrerer med indenlandske bedrifter, der arbeider for det hjemlige mar-

ked, vil en saadan konkurransse til en vis grad vanskeliggjøre utviklingen av de virksomheter, som ikke kan producere saa billig som utenlandske virksomheter av samme art, og herved tilskyndes det nationale arbeide til heller at søke ind paa de mere lønsomme felter. Denne dobbeltvirkning av eksport og import maa i sin almindelighet erkjendes som en gavnlig regulator av den nationale produktion; og konkurransen fra utlandet er altsaa forsaavidt heldig; der kan vistnok være de tilfælde, at den virker for voldsomt paa bestaaende virksomheter og derved fremkalder forstyrrelser i næringslivet, saa at det forsaavidt kan være paakrævet at beskytte sig derimot. Konkurransen kan undertiden endog anta den form, at fremmede forretningsmænd søker at oversvømme det indenlandske marked med varer, hvis priser paa en kunstig maate holdes nede, saa at indenlandske varer kan staa i fare for helt at fortrænges.

Hensigten kan være den, naar dette maal er naadd, og vedkommende utenlandske producenter behersker markedet alene, atter at sette priserne op til skade for forbrukerne. Mot saadan illoyal konkurransse kan det være nødvendig at støtte indenlandske producenter ved beskyttelsestold, forsaavidt de da ikke ved indbyrdes samhold og støtte fra norske forretningskredser ser sig istand til at avværge faren.

Saadanne tilfælde maa imidlertid betragtes som undtagelsesforhold, og i det hele tat maa den konkurransse, som indførselen av utenlandske varer medfører efter mit skjøn ansees som gavnlig for det hele samfund, for det første fordi den som nævnt i forening med den indflydelse, som eksporten øver, bidrar til, at det nationale arbeide ledes i det rette og mest frugtbringende spor, for det andet fordi den bidrar til at skaffe landets indbyggere billige varer, og endelig for det tredje fordi selve de næringsveie, som er utsat for konkurranssens tryk, har gagn derav, at de ansføres til fremskridt. Den utenlandske konkurransse virker i saa henseende som den friske vind, der opliver og motvirker tilbøieligheten til stagnation.

Foruten den nytte, som handelsomsætningen gjør paa den her omtalte maate ved at bidra til at lede produktionen i det rette spor og begunstige dens spesialisering, har den en maaske end større betydning derved, at den bringer de forskjellige nationer

i indbyrdes forbindelse og derved fremmer vennskap og fred mellem folkene. De fælles interesser knytter folkene sammen saavel ved de forbindelser, der stiftes gjennem personlige bekjendtskaper, som mellem folkene indbyrdes.

Vistnok er det saa, at der ikke sjelden gjør sig gjældende sterke motstridende interesser, saa at ialfald til en tid fælles-interesserne overskygges. Egoismen og de ensidige handels-interesser kan fremtræde paa en brutal maate ikke alene i det private, men ogsaa i de mellempøkelige samkvem. Et av de mest kjendte eksempler herpaa er den saakaldte opiumskrig, som England i firtiaarene paaførte Kina for at tvinge det til at taale indførselen av opium fra Britisk Indien.

Og der kunde nævnes lignende oprørende eksempler, som er skampletter paa civilisationen. Jeg vil nævne det ødelæggende brændevinssalg til uvidende folkestammer i Afrika, fremdeles kautschuktrafikken med de dermed i forbindelse staaende grusomheter mot indfødte o. s. v.

Imidlertid trods alle de skjærende mislyd, som gjør sig gjældende i de internationale handelssamkvem, ser vi dog at folkene gjennem handelsomsætningerne drages til hverandre. Ja, selv blodige krige og derav følgende hat mellem folkene formaar som regel kun for en tid at stanse handelsomsætningernes gang. De ved krigen avbrutte forbindelser knyttes igjen og utvikler sig videre.

I det hele er den internationale handel et overmaade betydningsfuldt led i menneskehetens utvikling til velvære og kultur. Saaledes som denne handel i det store og hele fremtræder, virker den til at bringe folkene i nærmere indbyrdes forbindelse, samle dem om deres reelle fællesinteresser og derved trods alt fremme samarbeide, fred og god forstaaelse mellem folkene.

Dette er efter min opfatning verdenshandelens mission.